

Лариса МАРЧУК

Жовква – ідеальне місто Європи

За 25 кілометрів на північ від Львова розташоване місто Жовква. З 1594 року його зводили за концепцією «ідеальних міст», розробленою великими гуманістами й теоретиками європейського ренесансу Леонардо да Вінчі, Вінченцо Скамоці, П'єтро Катанео. Для здійснення цього місто-будівного задуму запросили найкращих архітекторів та будівничих італійського походження. Так виникло самобутнє місто-фортеця в комплексі з великим замком та просторою ринковою площею. Планування міста досконало продумали для зручного й безпечного проживання людей різних етнічних та релігійних общин і цехових братств, які спільно успішно творили його культуру та історію. Філософи-містики переконані, що саме ця особлива атмосфера злагоди й толерантності притягнула до Жовкви чимало видатних історичних постатей, які відіграли вирішальну роль у долі Європи.

Невелика територія історичної частини Жовкви вже з 1994 року має статус Державного історико-архітектурного заповідника. Однак останні три роки Кабінет Міністрів України виділяє по 2–3 мільйони гривень на реалізацію Комплексної програми зі збереження й відтворення історико-архітектурного середовища Жовкви. Як і на що розподіляються ці державні кошти, розповів директор заповідника Володимир ГЕРИЧ.

Королівська резиденція і військова ставка

Історичну культурну спадщину Жовкви дослідники заповідника поділяють на чотири складові. Перша – це архітектура, яка найбільше привертає увагу туристів: замок, вежі, оборонні мури, монастирі, костели, церкви, синагога. Друга – твори українського бароко й модерну в живописі, графіці та різьбленні по дереву. Хоча через різні історичні обставини вони зберігаються не в Жовкві, а в музеях Львова, Відня, Варшави, Санкт-Петербурга, Москви, Стокгольма. Третя складова – це історична традиція єврейської філософської думки та книгодрукування. Четверта пов'язана з іменами відомих історичних особистостей одразу кількох народів – українців, поляків, росіян та євреїв.

Заснував Жовкву польський полководець Станіслав Жолкевський,

який прославився своїми походами проти татар і московитів. Після однієї з таких перемог він був старостою Москви. Найбільшого розквіту Жовква досягла, коли стала приватною резиденцією польського короля Яна III Собеського. Саме з Жовкви вирушали величезні об'єднані армії європейських держав і народів на битву з турками під Віднем. А після перемоги над Османською імперією в Жовкві відбувалися багатомісячні триумфальні урочистості, на які приїздили короновані особи й послы з усіх держав Європи з нагородами для переможця-короля.

В історії Жовкви російській історії теж відведено окрему сторінку. У Жовківському замку розташовувалися військова ставка й резиденція московського царя

Петра I. Тут він розробив знаменитий план розгрому шведів. Сюди приїздив на велику військову раду український гетьман Іван Мазепа зі старшиною. Тут він довідався про плани Петра I реформувати Гетьманщину і розпочав таємні переговори з Карлом XII.

Є достатньо підстав вважати, що Богдан Хмельницький народився у Жовкві і тут минули його дитячі роки. Його батько Михайло Хмельницький перебував на службі в гетьмана Станіслава Жолкевського, згодом – у зятя Жолкевського воєводи Івана Даниловича. Хмельницькі були в дуже близьких стосунках із родиною Жолкевських. Сам Богдан не раз відвідував місто, брав участь в оборонних битвах від нападу на Жовкву татар.

Нові шати старого замку

Це лише кілька яскравих фактів із життя видатних осіб, які свідчать, що місто було потужним осередком багатьох історичних подій у Європі. Жовкву необхідно зберегти, а її історію ретельно вивчати.

Після підпорядкування у 2007 році заповідника Міністерству регіонального розвитку та будівництва кардинально змінилося його фінансування. З'явилися нові можливості щодо охорони пам'яток архітектури та історичного середовища Жовкви.

– Уже три роки ми одержуємо на реставрацію реальні кошти, до нас приїздить міністр Василь Куйбіда, він цікавиться й орієнтується в тому, що нам треба зробити, – розповідає Володимир Герич. – Сьогодні ми працюємо за програмою, яка має кілька основних напрямів: вивчення

історичного середовища, мистецьких цінностей; археологічні й архівні дослідження; реставрація пам'яток архітектури. Ми замовляємо проектні роботи, проводимо тендери на їх виконання, постійно здійснюємо технічний нагляд за пам'ятками, контролюємо дотримання законодавчих норм, готуємо охоронні угоди з користування пам'ятками. Одна з важливих функцій заповідника – туристично-екскурсійна.

2009 року в рамках програми «Євро-2012» ми одержали 3 мільйони гривень на реставрацію Жовківського замку, який є туристичним об'єктом на трасі Львів–Варшава. Було заплановано надати 4 мільйони, але завадила нинішня економічна криза. Маємо ескізний проект, яким передбачено облаштування

тронного залу палацу, пристосування приміщень замку для експозиції творів живопису, розміщення фондів колекцій творів мистецтва, що зберігаються в музеях Львова.

На жаль, Жовківський замок не має ні каналізації, ні водогону, ні електричних мереж. А територія його чимала – майже 9 тисяч квадратних метрів. Сьогодні на прилеглий території тривають будівельні роботи з оснащення замку інженерною інфраструктурою, без якої відкриття виставкових залів неможливе. Дах палацу покривають міддю, решту замкової споруди – черепицею. За кошти міської ради вже вимощено центральну площу перед замком, вулицю Богдана Хмельницького та інші.

Жити в заповіднику й бути вільним від нього неможливо

На думку Володимира Герича, зберегти історичне середовище Жовкви можна тільки за допомогою його мешканців. Їм треба пояснювати, розповідати про скарби їхнього краю. На жаль, навіть люди, причетні до охорони пам'яток історії та культури, є недостатньо компетентними в тому, як по-новому можна працювати в заповідній зоні. Добрим прикладом для нас є сусіди-поляки, котрі відродили розкішні замки, палаци і чудово їх пристосували до сучасних потреб. А все завдяки тому, що мають висококласних фахівців-реставраторів, менеджерів, які успішно пропагують історичні об'єкти. Відтак це помітно сприяє збереженню історичного середовища.

– Співпрацюючи з польськими колегами, ми створили Міжнародний центр культурної спадщини Жовкви, – розповів Володимир Герич. – До нього ввійшли три структури: Польський осередок досліджень і реєстрації пам'яток (центрального органу культурної спадщини Польщі), Науково-дослідний інститут пам'ятнико-охоронних досліджень Міністерства культури і туризму України та наш заповідник. Завдання центру – організація й проведення навчальних семінарів для тих, хто має стосунок до охорони пам'яток. Торік Львівська обласна рада виділила 80 тисяч гривень на ор-

ганізацію таких семінарів у Жовкві та Львові. Програма навчання складається з теоретичної частини й практики. Лекції читають викладачі Львівської політехніки, а по досвід учасники семінарів їдуть до Польщі. Поляки протягом трьох днів приймають нас за власні бюджетні кошти.

Так, уже провели семінари для будівельників-реставраторів, голів історичних міст Львівської області, працівників районних відділів культури, а також музеїв та заповідників. Семінари корисні для фахівців різного профілю, бо завданням їх є навчи-

ти працювати по-новому, відійти від стереотипів і старих форм.

З метою долучення мешканців міста до охорони культурної спадщини у заповіднику заснували конкурс і спеціальну відзнаку «Шанувальник пам'яток Жовкви», що вручається тому, хто найфаховіше реставрував чи доглядає пам'ятку, в якій живе, або в інший спосіб бере участь у її збереженні. Завдяки нашій співпраці зі школами відбуваються конкурси серед учнів на кращі знання, малюнки з історії рідного міста.

Кому – турецьке шатро, а кому – опера просто неба

– Реставрація замку потребує значних коштів і багато часу, – переконаний Володимир Герич. – Коли я запитав у свого польського приятеля, скільки грошей і часу їм знадобилося, щоб реставрувати палац у місті Красичині, то почув відповідь: 100 мільйонів злотих (300 млн. грн.) і 15 років. Отже, щоб Жовківський замок «підняти» так, як це практикують сусіди-поляки, нам треба 30 років. Та й коштів значно більше, бо не маємо нових технологій. Тому шукаємо інвесторів, міркуємо, як їх зацікавити.

Сьогодні в заповіднику намагаються розв'язати дилему: на яких умовах залучати інвесторів для відновлення пам'яток, що не підлягають приватизації, аби зберегти інтерес бізнесмена й водночас держава нічого не втратила. Згідно з українським законодавством можна укласти з інвестором угоду про співпрацю, наприклад, віддати частину замку під готель. Але така угода, вважає директор заповідника, має бути укладена на рівні Кабінету Міністрів із мінімізацією ризику обох сторін. На Заході такі історичні об'єкти держава охоче віддає у власність – берить і вкладайте гроші. Там можна купити замок, але його треба втримати і вимоги до власників є жорсткими. Відтак діяльність власника замку має бути і комерційною, що дає основний прибуток (ресторан чи готель), і музейною.

Відомо, що можновладці Ян III Собеський та Станіслав Жолкевський мали українське коріння, їхні діди були православними, а потім через політичні обставини стали католиками. Вони належать одразу

двом націям, що дало право історикам спільно досліджувати минуле – успішно співпрацювати заповіднику у Жовкві з музеєм-палацом у Віланові, що є літньою резиденцією Яна III Собеського у передмісті Варшави.

– Щороку 30 травня, у день відкриття туристичного сезону, на центральній Ринковій площі ми ставимо сцену, де відбуваються концерти, – розповів Володимир Герич. – Цього року маємо задум запросити артистів для постановки опери біля Жовківського замку просто неба. Аншлаг забезпечений, бо Львівський оперний театр дав згоду. Та й співаки вже сюди приїжджали – їх захопили добра акустика і прекрасний ландшафт. Адже тут був лісопарк, у минулому – чудові оранжереї, де королева Марусенька вирощувала апельсини й розводила слимаків. Тут були виставлені й військові трофеї Яна III Собеського, які він здобув у битві під Віднем, – багато зброї, творів мистецтва, дорогоцінних речей, намети турецького паші.

Нині чимало з тих цінностей зберігаються у Львівському історичному музеї, у Львівській картинній галереї. Заповідник має домовленість із дирекцією цих музеїв виставити трофеї, а саме турецькі шатра на тлі прекрасного ландшафту. У Національному музеї Львова нещодавно експонували шедевр сакрального мистецтва жовківської школи малярства роботи місцевого іконописця Івана Рутковича – Жовківський іконостас. Він написаний для церкви Різдва Христового наприкінці XVII століття, складається із семи рядів, має довжину 12 метрів і є непе-

ревершеним за своєю мистецькою цінністю. У задумах директора заповідника – зацікавити мистецькі кола Львова та інших міст України можливістю проведення у Жовкві художніх пленерів. Адже ця історична територія належить до зони Національного парку «Розточчя» – благодатному місці для творців прекрасного. Через Жовкву пролягає дорога до унікального за своєю красою Крехівського монастиря, який відвідують тисячі паломників. Заповідник має хороші перспективи для розвитку за умови залучення реальних коштів і нових форм та методів діяльності для збереження історичного середовища Жовкви.

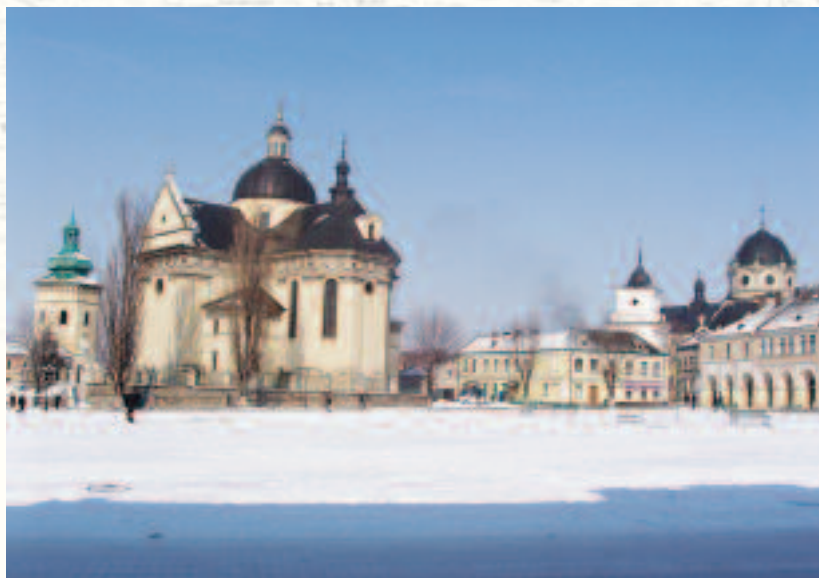
47

Наталія КОЛЕСНИЧЕНКО-БРАТУНЬ, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради з питань культури і духовності, кандидат філологічних наук, одна з перших жінок-дипломатів незалежної України:

– У 2009 році Комітет з питань культури і духовності настирливо боровся з руйнуванням стереотипу: «Будь-яка культура буде для свого захисту мури, а потім забуває, що їх треба обороняти» (В. Швებель). Інколи вже забувала, завідувачем секретаріату якого комітету я є. Обороняли книгарні та творчі спілки, обороняли видавництва й культурну спадщину. Навіть великий Кобзар і свята Чернеча гора стали оборонними об'єктами для комітету. І від кого ж довелось обороняти? Та від таких самих, як ми, держслужбовців різних рівнів, бізнесменів, мерів, які вважають себе культурними людьми й «культурно» виганяють із будівель заклади тієї ж культури, від тих, хто дивиться на культуру... як на щось другосортне, як на вигідний чи не вигідний товар. Тому оптимістично мрію про культурний наступ в Україні в нинішньому році, щоб невігластво та цинізм оборонялись і були подолані.

А редакції «Віча» бажаю залишатися майданчиком, де над усіма діалогами, роздумами постає монументальна позиція творчого колективу демократичного видання. Здоров'я вам і добробуту! Це – важливі доповнення до духовності, яка є завж-

Культурні майданчики